

Äidin tarina

Olen 57-vuotias kahden lapsen äiti. Tytär (29) ja poika (23) ovat eläneet lapsuutensa ja nuoruutensa vakavasti masentuneen äidin kanssa. Masennus oireili jo aiemminkin, mutta puhkesi varsinaisesti n.l.v tyttären syntymän jälkeen ja uudelleen, pahempana, pojan ollessa muutaman kuukauden ikäinen. Avioero heidän isästään tuli voimaan pojan ollessa 9, tyttären 15.

Ilonen talo –elokuvassa minua kosketti äidin halu ja ponnistelut selviytyäkseen lastensa kanssa ja saadakseen pitää heidät kotona. Jotain siitä tunnistan myös itse kokeneeni kaiken voimattomuuden keskellä, ajoittain ärtymykseen ja epätoivoon asti. Mies uhkaili aina silloin tällöin ”ottavansa lapset” ja pelkäsin niin käyvän sairaalassa ollessani, vaikka se tuskin olisi ollut edes perusteltua. Siihen aikaan hänen alkoholinkäyttönsä ei ollut hallitsevaa, mutta lapset eivät koskaan olleet edes iltoja tai viikonloppuja isänsä luona, vaikka hän asui eron jälkeenkin samassa kaupungissa. Tapaamiset olivat lyhyitä ja satunnaisia, isän ja lasten välinen suhde oli varsin ongelmallinen, kunnes lasten aikuistuesssa jossain määrin selkiintyi.

Toisin kuin Ruutin ja Birgen äidillä, minulla on aina ollut läheinen suhde omaan äitiini. Vanhempani olivat tärkein tukeni vanhemmuudessa, sekä henkisesti että käytännössä. Olen kolmesta lapsesta nuorin, äitini oli syntyessäni 37-vuotias, joten vanhempani olivat jo iäkkäitä. Siitä huolimatta lapset olivat heidän hoidossaan minun ollessani sairaalassa ja muutenkin tarvittaessa. Kaupungin kotipalvelua sain jonkin aikaa ollessani heikoilla jälleen erään sairaalajakson jälkeen. Apu oli tervetullutta, mutta ongelmallista sikäli, että sallitut tehtävät eivät sisältäneet minun kannaltani oleellisinta. En jaksanut siivota, mikä olisi ollut tärkeää mm. lasten allergisuuden vuoksi. Ruoanlaitto oli sallittua, mutta en aina pystynyt ostamaan tarvittavia aineksia jatkuvasti niukan rahatilanteen takia.

Tärkeimmät voimavarat itsessäni olivat minussa lapsesta asti voimakkaasti vaikuttanut hengellinen ulottuvuus (ei kodin painostusta) sekä lähimpien omaisteni ”hyväksyvä hiljaisuus”. Sairaudestani ei juurikaan puhuttu vaikeina vuosina, mutta koin olevani perheen piirissä (vanhemmat + sisarukset) hyväksytyt omana itsenäni, arvostelematta, neuvomatta. Minua kuunneltiin, jos itse jotain halusin kertoa. Viisas äitini ei koskaan syyttänyt minua elämäni ”vääristä” valinnoista, ei myöskään itseään kasvattajana. Hän oli, ja on yhä, todellinen tuki, rohkaisija ja kannustaja. Lasteni isä sen sijaan koki minun syyttävän häntä sairaudestani, jota hän tosin ei tunnustanut sairaudeksi vaan piti sitä keinona, jolla pyrin painostamaan häntä ”toimimaan tahtoni mukaan”.

Elokuvan ihmissuhteita seuratessa sain jälleen kerran huomata, miten kiitollinen saan olla siitä, että minulla on ollut todellisia ystäviä, jotka eivät jättäneet silloin, kun heitä eniten tarvitsin. He eivät ainakaan kovin suuressa määrin yrittäneet neuvoa tai sanella, miten minun pitäisi elämäni järjestää, mutta olivat tärkeä linkki pitämään minut kiinni todellisuudessa ja elämän peruskuvioissa. Asuimme useilla eri paikkakunnilla, pienissäkin kunnissa, mutta perheemme ongelmien ja olosuhteiden huonotessa sekä sairauden seurausten kanssa kamppaillessa silloinen kotipaikka, isohko kaupunki, antoi elämään väljyyttä, jonka ansiosta leimaantuminen tai häpeä naapuruston keskellä ei lisännyt muuten jo voimakasta sisäistä syyllisyydentunnetta. Naapureita oli paljon enkä heistä juurikaan ketään tuntenut. Lapsilla oli oma kaveriporukka, nuorten kanssa ei ollut vaikeuksia. Heidän vanhempiensa kanssa en ollut tekemisissä.

Elokuvan anopin ja miniän välien kireys ja keskinäinen ymmärtämättömyys tuntui pahalta. Minun mieheni vanhemmat asuivat kaukana ja tapasimme harvoin. He eivät osallistuneet perheemme elämään millään tavoin, mutta olivat toki tärkeitä lasten isovanhempina. Siinäkin roolissa he olivat väistämättä etäisempiä kuin minun vanhempani, eikä pelkästään maantieteellisesti. Anoppi oli minulle aina hyvin ystävällinen, silti jotenkin etäinen ja ikään kuin ”vieraskorea”. Ymmärsin järjen tasolla, ettei se ole välttämättä mitään henkilökohtaista, mutta hänen ei ollut helppo hyväksyä minua edellisen miniän paikalle (avioliitto oli miehelleni toinen). Koskaan hän ei kuitenkaan ilmaissut paheksuntaansa millään lailla, pikemminkin vieraus taisi johtua siitä, että oman lapsuuskotini ilmapiiri oli ollut täysin toisenlainen ja vaikka lähtökohdat sosiaalisesti olivat samankaltaiset (vaati-

mattomat olot työläisperheessä) minua pidettiin muka hienompana, kun olin kaiken lisäksi ”lukenut ihminen”. Elokuvan huostaanottokäsittelyn yhteydessä kävi selvästi ilmi, miten fiksu tyttöjen äiti oikeasti oli ja kuinka turhauttavaa täytyi olla, että vain hän itsensä tiesi, muut eivät halunneet sitä huomata.

Perheemme talous romahti molempien jäätyä työttömäksi ja eron jälkeen ollessani kahden kouluikäisen kasvavan nuoren työtön/työkyvytön huoltaja. Vuokra, sähkö- ja puhelinlaskut rästiintyivät toisinaan, en aina kyennyt edes asioimaan sosiaalivirastossa, vaikka jonkin aikaa sain toimeentulotukea. Rahankäyttö oli ollut lasten kasvatuksen ohella jatkuva riidan aihe jo avioliiton aikana ja edelleen sain jatkuvasti kuulla, etten osannut hoitaa asioitani. Kaiken masennukseen kuuluvan huonouden ja riittämättömyyden tunteen lisäksi käytännön asioiden sotkeutuessa joku perheen ulkopuolinen, puolueeton tukihenkilö olisi ollut arvokas apu, jotta olisin saanut maksut ajallaan hoidetuksi ja pidettyä kuitit ja muut paperit järjestyksessä. Itse en jaksanut. Epäasiallinen kohtelu, jota virastossa sain osakseni, aiheutti mm. sen että oli entistä vaikeampi käydä siellä.

Molemmilla lapsilla oli varhaismurrosiässä samankaltaista, henkisestä pahoinvoinnista johtuvaa oireilua, mutta 5v6kk ikäeron johdosta onneksi eri aikaan. He reagoivat oireisiinsa varsin eri tavalla. Tytär etsi apua oma-aloitteisesti koulun kautta ja kävi mm. kaupungin nuorisovastaanotolla. Hän ei halunnut kuormittaa jaksamatonta äitiä omilla asioillaan. Hän toimi muutenkin tavallaan isän sijaisena, perheen vastuunkantajana, jo hyvin nuorena. Poika sen sijaan sisäisti oireilunsa ja pahan olonsa omaksi syykseen, mikä vain pahensi sitä. Lisäksi hän syyllisti itseään äidin hermostumisista ja jaksamattomuudesta. Hänen raivareistaan ja muista ongelmistaan oli vaikea jutella silloinkin, kun olin paremmissa kunnossa. Tytär muutti asumaan yksin jo lukion toisella ollessaan. Häntä tarvittiin usein tulkiksi ja sovittelijaksi sekä äiti-poika että isä-poika keskusteluissa ja ristiriidoissa. Pojalla oli enemmän koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, ei oppimisvaikeuksia, vaan lähinnä sosiaalisen kanssakäymisen karikoita, jotka johtuivat huonosta itsearvostuksesta. Poika ei koskaan tuntenut itseään isänsä hyväksymäksi ja tämä aiheutti jatkuvasti surua myös äidille. Vaikka hän oli vahva, isokokoinen ja pidetty hyvän käytöksen ja kiltin luonteensa johdosta, hän oli myös helppo kiusattava. Häntä ärsytettiin, koska kaikki tiesivät, ettei hän halua käyttää (yli)voimaansa tappeluun ja itki herkästi, kun hänet tahallaan ymmärrettiin väärin tai hänen oikeudenmukaisuuden tajuaan loukattiin.

Elokuvassa oli koskettavaa tapa, jolla isä suhtautui tyttäriinsä ja sen seurauksena lämmin turvallisuus, jonka saattoi aistia tyttöjen kokevan hänen seurassaan. Uskon tästä jääneen vahvat jäljet heidän sisimpäänsä voimavaraksi vielä silloinkin, kun isää ei enää ollut. Minun lasteni isän kuoltua kävimme yhdessä läpi vanhoja valokuvia ja tuntui hyvältä huomata, että oli monia otoksia isästä ja lapsista, joissa oli oikeasti lämmin kotoisa yhdessäolon tunnelma. Vaikka sellaiset tilanteet olivat harvinaisia, niitä siis kuitenkin oli ja valokuvat vahvistavat niiden muistoa.

Usean vuoden ajan yritin saada pojalle apua mm. koulua vaihtamalla, mutta siihenkin suostuttiin vasta ala-asteen viimeisenä vuonna, kun oltiin jo siinä pisteessä, että hän toimi itsetuhoisesti ja myöhemmin kieltäytyi kokonaan menemästä kouluun. Koska itse olin ns. mentaalitapaus, huoltani ei otettu todesta, vaan minua pidettiin ylihuolehtivana ja muka heijastin omia juttujani poikaan. Koulun vaihdos vaikutti myönteisesti, pohjusti hyvin myös yläasteelle menoa, kun hän ehti saada muutaman ystävän, joiden kanssa koulunkäynti jatkui vielä toisen asteen opinnoissakin. Pääsimme myös perheneuvolaan eli saimme keskusteluapua, mikä oli tarpeen kaikissa keskinäisissä suhteissamme.

Nyt kun molemmat lapset ovat aikuisia ja itse voin monista sairauksista huolimatta henkisesti paremmin kuin koskaan aikuisiällä, voin vain kiitollisena ihmetellä, miten heidän kohdallaan lapsuus- ja nuoruusvuosien vaikeat asiat näyttävät kääntyneen vahvuudeksi. Itsessäni huomaan ajoittaista taantumista suhteessa lapsiini. Edelleenkin minulla tuntuu olevan voimakas tarve saada vahvistusta sille, että ”kelpaan” heille äidiksi, etteivät he häpeä tai väheksy minua. Näin siitä huolimatta, että he eivät koskaan ole sellaista osoittaneetkaan. Toisinaan nousee pintaan myös pelko siitä, miten ja missä vaiheessa he joutuvat käsittelemään lapsuutensa traumoja. Heitä koskevat aivan tavalliset elämään kuuluvat muutokset ja vaikeudet kuten työhön tai parisuhteeseen liittyvät ongelmat herättävät minussa suurta levottomuutta ja epäilyä siitä, olenko kyennyt antamaan heille riittävästi eväitä selviytymiseen.

Tyttären tarina

Synnyin vuonna 1979, hieman alle kolmekymppisen äitini esikoistyttäreksi. Hieman yli kolmikymppiselle isälleni olin kolmas tytär, tämä oli eronnut ensimmäisestä avioliitosta muutama vuosi ennen syntymääni. Äitini masennus puhkesi noin vuoden kuluttua. Isällä oli ongelmallinen suhde mm. itsensä ja isänä olemisen, äidin ja tämän sairauden sekä alkoholin kanssa. Hän oli koko lapsuuteni ajan lähestulkoon sivuosassa arjessamme, koska teki raskasta reissuhommaa. Useasti olen kuullut tarinanpätkän siitä, kun isä tuli kotiin muutaman viikon työrupeamasta ja eteisessä parivuotias pikkutyttö säikähti, juoksi äidin luo ja ilmoitti ”äiti, joku setä tuli”. Äiti kertoi, että jo tuohon aikaan minä esim. lohduttelin häntä hänen itkiessään tai huutaessaan painajaisten vuoksi: ”Ei hätää äiti, minä tässä”.

Olin viisivuotias pikkuveljeni syntyessä, jolloin äidin masennus syveni. Tuohon aikaan liittyvät asiat ja aistimukset yhdistyivät alitajunnassani kuvaamattomaan ja epämääräisen oloiseen ahdistukseen. Esim. joitakin tuoksuja en voinut sietää teini-iässä, tietämättä kuitenkaan tarkalleen miksi. Samoihin aikoihin liittyvät musiikkikappaleet nostavat vieläkin pintaan epämiellyttävän tunteen, jonka tosin nyt tunnistan.

Muutimme usein lapsuusvuosinani, äidin kertoman mukaan ahdistuksen pakenemisyri-tyksinä, joten asuinpaikat ja kaverit vaihtuivat muutama otteeseen. Oli kuitenkin pari kiintopistettä: äidin vanhempien koti ja mökki sekä kummieni kodit. Pyhäkoulusta ja äidiltä saatu hengellinen ”perusopetus” loi pohjan jatkuvasti kasvavalle uskolleni, jonka koen aina kantaneen minua, etenkin kaikkein pimeimpinä.

Jäimme ”kahden asunnon loukkuun” 80-luvun lopussa, minkä jälkeen vanhempien välit kiristyivät lapsen silmin selvästi. Raha kun ei ollut aiemmin ollut minun ymmärrykseni tasolle ulottuva riidan aihe. Isä ”rentoutui” usein työrupeaman jälkeen alkoholin avustuksella ja jonkin kerran äiti ja me lapset lähdimme yöksi evakkoon isovanhempien luokse. Meillä karjuttiin usein ja kovaa, myös silloin kun isä oli töissä. Osa siitä oli tietysti ”normaalia” eri-ikäisten sisarusten välistä mähinää. Esiteini huusi n. 7-vuotiaalle pikkuveljellen, että tämän pitäisi ajatella äidin jaksamista eikä koko ajan olla vaatimassa

jotain (äitiä läsnäolevaksi, kenties...). Myös isä ja äiti riitelivät kovaaäänisesti. Isän murteella väritettyä henkistä pahoinpitelyä kuulumme usein ja näimme myös sen seuraukset äidin olemuksessa. Itse en vielääkään kestä sitä, jos minulle huudetaan, saati jos minua tai tekemisiäni vähätellään tai arvostellaan perusteettomasti, vaan lamaannun näissä tilanteissa hyvin helposti.

Isä jäi työttömäksi 90-luvun alussa, äiti taas ensin pitkälle sairauslomalle ja vasta sen jälkeen työttömäksi. Äiti oli pariin otteeseen sairaalassa ja sen ajan mummu oli meillä. Hoidon alkuvaiheessa äidille kokeiltiin useita erilaisia masennuslääkkeitä, ennen kuin oikea yhdistelmä löytyi ja lääkityksen sivuoireina ilmeni joitakin kertoja toistuneita epilepsian kaltaisia kohtauksia. En muista, että isä olisi työttömänäkään ollessaan ollut jatkuvasti kotona. Aloin hiljalleen hahmottaa äidin ja isän välisten tapahtumien taustoja ja realiteetteja, mistä seurasi luonnollinen viha-rakkaus-heiluriefekti suhtautumisessani vuoroin äitiin ja vuoroin isään.

Minulla oli ajoittain kestämistä ihan vain itsenikin kanssa, myös hivenen itsetuhoisia ajatuksia, joiden säikäyttämänä hakeuduin omatoimisesti jonkinlaisen keskusteluavun piiriin kotikaupunkimme nuorisovastaanoton kautta. Kaveriporukani merkitys tukipilarina kasvoi ja usein vietimme aikaamme meillä, minkä äiti ihmeen hyvin kesti kaikkine lieveilmiöineen... Vauhdikkaampi vaiheeni seurusteluineen ja sekoiluineen oli rankahko, mutten miellä kapinoineeni (ainakaan yltiöpäisesti) äitiä kohtaan. Aina äidin ja minun välillä kuitenkin säilyi keskusteluyhteys, mistä olen hänelle äärimmäisen kiitollinen. Puhuimme lähestulkoon kaikesta, myös paljon hänen sairaudestaan ja suhteestaan isään. Isä ja äiti erosivat, kun olin yläasteen viimeisellä luokalla. Sen jälkeen kotona oli rauhallisempaa, vaikka äiti ei jaksanut vielä silloinkaan tiskata tai siivota. Isän kanssa olimme yhteyksissä jatkuvasti, säännöllisen epäsäännöllisesti vaikka samassa kaupungissa asuimekin. Muistikuvani tuolta ajalta ovat hyvin hajanaisia ja sirpaleisia. Äiti pääsi ensimmäiselle kuntoutuskurssilleen, minkä jälkeen arki muuttui tuntuvasti, kun hidas toipuminen alkoi.

Sähkö- ja puhelimet olivat meiltä välillä poikki, kun äiti ei kyennyt aina hoitamaan ”tavalisia” asioita. Yritin ehdottaa, että yhdessä mietittäisiin ratkaisua, esim. budjettia jne. mutta siitä ei koskaan tullut mitään. Muutin lukioaikana pois kotoa, yksin asumaan käve-

lymatkan päähän. Paniikkia minulle aiheutti yksin asuessa edelleen piinaava taloudellinen epävarmuus, koska mm. taiteilin sosiaalitoimiston kanssa avustuksen saamiseksi ja vähävaraisuuden perusteella minulle myönnettiin myös seurakunnalta ruoka-apua, samoin äidille. Kun sitten pääsin kesätöihin ja myöhemmin lukion jälkeen välivuonna ”oikeisiin” töihin, pyrin auttamaan äitiä ja veljeä taloudellisesti niin paljon kuin taisin. Inhosin ja yhä vihaan sitä ajatusta/tuntemusta, joka minussa noihin aikoihin usein nousi, kun kaikilla meillä oli tiukkaa: kun ensimmäinen ajatus puhelimen soidessa oli arvailu, mitä minusta tai minulta nyt halutaan.

Ajoittain oli hyvinkin tuskallista seurata pikkuveljeni kasvukipuja, koska olin itse saanut oivalluksia ja muodostanut käsityksiä asioista keskustellessani äidin – ja myös isän – kanssa, mutta joita oli mahdotonta siirtää hänelle suoraan. Vasta nyt, kun olemme molemmat ”aikuisia”, voimme harsia kokoon jonkinlaista jaettua muistikuvakarttaa menneistä vaiheista. Useasti olemme yllättyneet siitä, kuinka eri asioita muistamme samoista tilanteista tai sattumuksista, joista olemme äidin kanssa jutellessa saaneet lisätä uusia osia palapeliin. Isän kanssa puhuin vuosien varrella joistakin tärkeistä asioista ja tärkeimmän sain sanoa hänelle juuri ennen hänen äkillistä kuolemaansa reilu vuosi sitten. Veljeni kärsii – ainakin jossain määrin – siitä, ettei saanut kuulla asioista suoraan isältä itseltään. Nyt veljellä on vain toisen käden tietoa ja tulkintoja.

Psykologian eri osa-alueet ja erityisesti sosiaalipsykologiassa tarkasteltavat ihmisten käyttäytymisen vaikuttimet ovat kiinnostaneet minua aina, osittain luonnollisesti myös äidin sairastumisen seurauksena. Parisuhdepsykologiaa ja omia koukeroitani tutkailin jo yläasteelta alkaen, kun vasta aloin oivaltaa vanhempieni välisiä ristiriitoja; vielä syvemmälle pureduin aiheeseen lukiossa. Olen ollut pienestä saakka pyöreä ja jonkinasteinen lohtusyöjä, enkä koskaan ollut hoikan normaali. Äidin omat itsetuntoon ja naiseuteen liittyvät haavat sekä isän aiheuttamat sellaiset vaikuttivat väistämättä myös minuun. Ilman ”jumppaamista” olisin varmasti toteuttanut myös meidän suhteessamme vanhemmiltani apinoituja toiminta- ja reagointimalleja - ja sen seurauksena kärvistellyt tunnistamattomien tunteiden ja sanomattomien tarpeiden kurimuksessa. Olen kuitenkin saanut suuntaviittoja ja valmiuksia sekä henkilökohtaisten että parisuhteen kipukohtien tiedostamiseksi ja käsittelemiseksi jo ennen kuin aloin seurustella nykyisen aviomieheni

kanssa - suurelta osin äidin sairauden ja toipumispolun kautta, mistä olen hyvin kiitollinen.

Kysymyksiä:

1. *Mitä ajatuksia ja tunteita äidin ja tyttären tarinat sinussa herättivät?*
2. *Millaista ammatti- tai muuta apua perhe olisi mielestäsi tarvinnut lasten ollessa pieniä?*
3. *Millaisesta ammatti- tai muusta avusta he hyötyisivät mielestäsi nyt, kun lapset ovat jo aikuistuneet?*
4. *Millaisten asioiden ajattelet olevan perheen voimavaroja?*

Tehtävä:

Kirjoita kirje äidille ja/tai tyttärelle. Kerro siinä, mitä tunsit ja ajattelit heidän tarinaansa lukiesasi verrattuna omaan elämääsi ja kokemuksiisi. Anna kirjeessäsi halutessasi palautetta hänelle/heille heidän kyvystään selviytyä vaikeassa elämäntilanteessa.

Kun kirje on valmis, keskustele kirjeen kirjoittamisen tunnelmista opiskelutovereittesi kanssa.